

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2022/2023-58)

12 HAZİRAN (2023) DÜNYA ÇOCUK İŞÇİLİĞİ İLE MÜCADELE GÜNÜ

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin birinci maddesinde "Çocuk" tanımı: "*Daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır*" şeklinde yer almaktadır.¹ Çocukluk döneminde hızlı büyüme ve gelişme süreci yaşanmaktadır. Çocukların büyüme ve gelişme sürecinde yaşanan olumsuzluklar bedensel, ruhsal ve sosyal sağlık durumlarının olumsuz olarak etkilenmesine neden olmakta ve onları daha savunmasız hale getirmektedir. Çocukların sağlık düzeyinin etkilenmesi sadece bireysel sorun olarak değerlendirilmemeli; toplumsal gelişimin ve geleceğin de istenilen düzeylere gelememesine neden olmaktadır.

"Çocuk işçiliği", çocukların büyüme ve gelişme sürecini olumsuz etkileyen en önemli durumlardan biridir. Birleşmiş Milletler çocuk işçiliğini "*Uluslararası hukuka ve ulusal mevzuata aykırı olarak, bir çocuğun zararına olacak şekilde ve onu tehlikeye atan işlerdir*" şeklinde tanımlanmaktadır. Bu durum çocukları okuldan uzaklaştırmakta ya da çocuklara okul ve çalışmanın ikili yükünü taşıma sorumluluğu yüklemektedir.² Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO'nun) çocuk işçiliğini "*Çocukları potansiyellerinden ve saygınlıklarından yoksun bırakan, fiziksel ve zihinsel gelişime zarar veren işler*" olarak tanımlamaktadır ILO'nun bu tanımında çocuk işçiliğinin şu özelliklerini vurgulanmaktadır: Çocukları tehlikeye atarak ve zarar vererek onları zihinsel, fiziksel, sosyal ve ahlaki olarak olumsuz etkilemesi ve okuldan uzak bırakarak eğitim ve öğretim süreçlerine sekte vurmasıdır. Bu tanımlamalarla birlikte çalışma biçimlerinin çocuk işçiliği olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği, çocuğun yaşına, yapılan işin türüne ve saatine, işin gerçekleştiği koşullara ve ülkelerin belirlemiş oldukları sınır ve hedeflere bağlıdır. Ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği gibi ülke içindeki sektörlerde de farklılık göstermektedir.³

Resim/ kaynak: [İnternet] <https://dailymtimes.com.pk/410439/international-day-against-child-labour-being-observed-today/> Erişim: 07.06.2023

¹ [İnternet] Çocuk Haklarına Dair Sözleşme <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme> Erişim tarihi: 03.06.2023

² [İnternet] <https://www.un.org/en/observances/world-day-against-child-labour/background> Erişim tarihi: 03.06.2023

³ [İnternet] <https://www.ilo.org/ipec/facts/lang--en/index.htm#:~:text=The%20term%20%E2%80%9Cchild%20labour%E2%80%9D%20is,harmful%20to%20children%3B%20and%20for> Erişim tarihi: 04.06.2023

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2022/2023-58)

Çocuk işçiliğinin en önemli nedenlerinden biri yoksulluktur. Yoksulluk nedeniyle özellikle bazı toplumlarda çocuklar ev ekonomisine katkı veren kişi sorumluluğunu almak zorunda kalmaktadır. Hatta bu durum, çocukların okulu bırakıp bir işte çalışmasına neden olmaktadır. Çocuk işgücü işverenler tarafından ucuz işgücü olarak değerlendirilerek çalıştırılmaları söz konusudur; kayıt dışı çalıştırılan çocuklar haklarını da arama kapasitesine sahip değildirler. Çatışma, afet veya yoksulluk nedeniyle yerlerinden edilmiş göçmen ve mülteci çocuklar, özellikle tek başlarına veya aileleriyle birlikte düzensiz gruplarda yer alıyorsa, çalışmaya zorlanmakta ve hatta insan ticaretine maruz kalma riskiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Diğer nedenleri sıralayacak olursak; eğitim hizmetlerine erişememe, kırdan kente göç, yetişkin aile bireylerinin işsizliği, geleneksel bakış açısı ve konu ile ilgili mevzuatın eksiklikleri ve etkin uygulanamayışıdır.^{4,5,6}

Çocukların çalışması, onları okuldan uzaklaştırmakta ya da çocukları okul ve çalışmanın ikili yükünü taşıma sorumluluğu yüklemektedir. Çocuk işçiliği çocukları öncelikle fiziksel olarak etkileyerek büyüme ve gelişmesini engelleyebilir, birçok fiziksel sorunlarla/hastalıklarla erken yaşta tanışmalarına neden olabilir. Çocuklar genellikle çalıştırıldıkları yerlerde ruhsal sorunlar yaşayabilirler. Bu durum, çalıştırıldıkları işte onlara gösterilmeyen özen ile ilgili olabilir; çocuklar çalışırken doğaları dolayısıyla savunmasız kalabilir her türlü istismara uğrayabilirler. Çalışma yaşamında çocuklar tütün, alkol ve madde kullanmaya başlayabilirler. Tüm bunların dışında çalışma yerlerinde kullanılan araç ve makineler ile çalışma ortamı yetişkinlere yönelik düzenlenmiştir; bu nedenle çocukların yaralanma riskleri çok daha yüksektir. Çocukların tehlikeyi yeterince tanıyamamaları da yaralanma risklerini artırmaktadır. Ayrıca çocuk işçiliği, çocukları köleleştirilmesi, ailelerinden ayırması, ciddi tehlikelere ve hastalıklara maruz kalmasına neden olması ve/veya çok erken yaşlarda kendi başlarına savaşıma başlamalarına neden olmaktadır.^{2,4,5}

Dünyada 2020'nin başında dünya çapında 63 milyon kız çocuğu ve 97 milyon erkek çocuk “çocuk işçi” olarak çalışmaktaydı; bu dünya çapındaki tüm çocukların yaklaşık 10'da 1'ini oluşturmaktaydı. Çalışan çocukların yaklaşık yarısı sağlıklarını ve gelişimlerini doğrudan tehlikeye atan tehlikeli işlerde çalışmaktadırlar. Bugün de dünya genelinde her 10 çocuktan yaklaşık 1'i çocuk işçi olup, bazı çocuklar insan ticareti yoluyla tehlikeli işlerde çalışmaya zorlanmaktadır.⁷ Dünyanın en yoksul ülkelerinde (5-17 yaş), her 5 çocuktan en az biri çocuk işçidir. Çocuklar, uygun olmayan bir şekilde tarlalarda, fabrikalarda, madenlerde, hizmetçi olarak ya da sokakta ya da pazarlarda mal satarak çalıştırmaktadırlar. En son küresel tahminler çocuk işçiliğinin dünya çapında 160 milyona yükseldiğini göstermektedir. Covid-19'un neden olduğu ekonomik kayıplar ve okulların kapanması gibi uygulamalar hem çocukların daha uzun süreler ve daha kötü koşullarda çalışmasına hem de çocuk işçiliğinin artışına yol açmış olabileceği düşünülmektedir. UNICEF raporunda 9 milyon ek sayıda çocuğun pandemi nedeni ile çocuk işçiliğine itildiği tahmin edilmektedir.^{8,9}

⁴ Avşar, Z., & Öğütoğulları, E. (2012). Çocuk işçiliği ve çocuk işçiliği mücadele stratejileri. Sosyal Güvenlik Dergisi, 2(1), 9-40

⁵ [Internet] <https://www.unicef.org/protection/child-labour> Erişim tarihi: 03.06.2023

⁶ [Internet] https://www.csgb.gov.tr/medias/11752/cocuk_isciligi_rev_23032017.pdf Erişim tarihi: 03.06.2023

⁷ [Internet] <https://theiworld.org/resources/child-labour/#:~:text=They%20work%20in%20fields%2C%20in,clearing%2C%20making%20food%20and%20serving> Erişim tarihi: 03.06.2023

⁸ [Internet] <https://data.unicef.org/topic/child-protection/child-labour/#status> Erişim tarihi: 04.06.2023

⁹ [Internet] <https://data.unicef.org/resources/child-labour-2020-global-estimates-trends-and-the-road-forward/> Erişim tarihi: 04.06.2023

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2022/2023-58)

Ülkemizde “Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik” Madde 4’te “Çocuk işçi” ve “Genç işçi” tanımları yapılmıştır: “Genç işçi”: 15 yaşını tamamlamış, ancak 18 yaşını tamamlamamış kişiyi, “Çocuk işçi”: 14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış kişiyi tanımlamaktadır. Yine bu yönetmeliğe göre, yapısı ve niteliği itibarıyla ve yerine getirilmesi sırasında çocukların gelişmelerine veya sağlık ve güvenliklerine zararlı etki ihtimali olmayan ve “Hafif işler” olarak tanımlanmıştır. Yönetmelikte hafif işlere ek 1’de aşağıdaki gibi yer verilmiştir:

1. Düşme ve yaralanma tehlikesi olabilecek şekilde çalışmayı gerektirecek olanlar hariç meyve, sebze, çiçek toplama işleri,
2. Kümes hayvanları besiciliğinde yardımcı işler ve ipek böcekçiliği işleri,
3. Esnaf ve sanatkarların yanında satış işleri,
4. Büro hizmetlerine yardımcı işler,
5. Gazete, dergi ya da yazılı matbuatın dağıtımı ve satımı işleri (yük taşıma ve istifleme hariç),
6. Fırın, pastane, manav, büfe ve içkisiz lokantalarda komi ve satış elemanı olarak yapılan işler,
7. Satış eşyalarına etiket yapıştırma ve elle paketleme işleri,
8. Kütüphane, fuar, panayır ve sergi yerlerinde yardımcı işler (yük taşıma ve istifleme hariç),
9. Spor tesislerinde yardımcı işler,
10. Çiçek satışı, düzenlenmesi işleri.¹⁰

TÜİK verilerinde “Hanehalkı İşgücü Araştırması” 2022 yılı sonuçlarına göre 15-17 yaş grubundaki çocukların işgücüne katılma yüzdesi %18,7 olmuştur. İşgücüne katılma yüzdesi cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde, bu yüzdenin erkek çocuklar için %27,0 ve kız çocuklar için %10,0 olduğu belirtilmektedir. TÜİK 2021 yılı verilerine göre ise “Çocuk istihdam oranı” toplamda %14, erkeklerde %19,6 ve kızlarda %8,1’dir.^{11,12}

Türkiye’de Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından çocuk işçiliği ile mücadele etmek amacıyla 2017-2023 yılları arasında “Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı” oluşturulmuştur. Bu programda, çocuk işçiliği mücadele etmek için kısaca izlenecek politikalar;

- Hukuki düzenlemeler ile mevzuatın uygulanması ve güncellenmesi
- Mevcut kurumsal yapıların güçlendirilmesi ve yeni kurumsal yapıların oluşturulması
- Farkındalığın artırılması
- Sosyal tarafların ve toplumun katılımının sağlanması
- Eğitimin iyileştirilmesi
- Yoksulluğun giderilmesi
- Sosyal koruma ve sosyal güvenlik ağının genişletilmesi olarak belirtilmiştir.⁶

Sonuç olarak çocuk işçiliği hem küresel hem de ulusal düzeyde bir sorun olmaya devam etmektedir. Bu nedenle çocuklar fiziksel, ruhsal ve sosyal olarak olumsuz etkilenmekte, sağlıkları bozulabilmekte hatta bazen istismara uğrayabilmektedir. Bu gerekçelerle ILO 12 Haziranı, 2002 yılında “Dünya Çocuk İşçiliği ile Mücadele Günü” olarak belirlemiştir. Bu amaçla Her yıl 12 Haziran’da Dünya Günü, çocuk işçilerin kötü durumunu ve onlara yardım etmek için neler yapılabileceğini vurgulamak için hükümetleri, işverenleri ve

¹⁰ [Internet] <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5457&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> Erişim tarihi: 05.06.2023

¹¹ [Internet] <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2022-49674#:~:text=Hanehalk%C4%B1%20%C4%B0%C5%9Fg%C3%BCc%C3%BC%20Ara%C5%9Ft%C4%B1rmas%C4%B1%202022%20y%C4%B1%C4%B1,%10%20C0%20oldu%C4%9Fu%20g%C3%B6r%C3%BCld%C3%BC> Erişim tarihi: 04.06.2023

¹² [Internet] https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/istatistiklerle_cocuk_2021.pdf Erişim tarihi: 04.06.2023

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2022/2023-58)

işçi örgütlerini, sivil toplumu ve dünyanın dört bir yanından milyonlarca insanı bir araya getirmektedir. Dünya Çocuk İşçiliği ile Mücadele Günü – 2023” teması sosyal adalet ve çocuk işçiliği arasındaki bağlantıyı vurgulamakta ve sloganı ise 'Herkes İçin Sosyal Adalet' ve 'Çocuk İşçiliğine Son Ver!' şeklinde belirlenmiştir.^{13,14}

¹³ [Internet] [https://www.ilo.org/global/topics/child-labour/campaignandadvocacy/wdacl/lang--en/index.htm#:~:text=The%20International%20Labour%20Organization%20\(ILO,worldwide%20movement%20against%20child%20labour](https://www.ilo.org/global/topics/child-labour/campaignandadvocacy/wdacl/lang--en/index.htm#:~:text=The%20International%20Labour%20Organization%20(ILO,worldwide%20movement%20against%20child%20labour). Erişim tarihi: 04.06.2023

¹⁴ [Internet] <https://www.un.org/en/observances/world-day-against-child-labour#:~:text=2023%20Theme%3A%20Social%20Justice%20for%20All>. Erişim tarihi: 06.06.2023